

De viktigste resultater
av
Skolestatistikken.

De

vigtigste Resultater af Skolestatistikken

ved

A. H. Riis,
Bureauchef.

Særaftryk af „Norsk Retstidende“ for 1874.

De vigtigste Resultater af Skolestatistikken.

I Kirkedepartementets Skolekontor er der for Aarene 1861—1867 bleven udarbejdet treaarlige Beretninger om Skolevæsenets Tilstand i Landdistrikterne og fra 1868 af aarlige Beretninger om samme Gjenstand. For 1867 og 1870 er der ogsaa gjort Rede for Byernes Skolevæsen. Jeg har i det følgende sammenstillet nogle af de mere fremtrædende Resultater af denne betydningsfulde Statistik, der i senere Aar har vundet i Fuldstændighed paa samme Tid, som den er bleven bragt mere à jour, end den tidligere har været ¹⁾).

Det nedenfor meddelte statistiske Stof er indordnet under følgende Hovedafdelinger:

- § 1. Oversigt over de til Skolevæsenet anvendte Pengebeløb.
 - § 2—5. Skolevæsenet paa Landet.
- § 2. Økonomiske Forhold.
- § 3. Skolefredsene.
- § 4. Skolebørnene, Undervisningstid og Undervisningsfag.
- § 5. Lærerne.
- § 6. De høiere Almue-skoler, Haandgjærnings-skoler og Skolelærerseminarer i Landdistrikterne.
 - § 7—11. Skolevæsenet i Byerne.
- § 7. Økonomiske Forhold.
- § 8. Skoler og Klasser.
- § 9. Skolebørnene, Undervisningstid og Undervisningsfag.
- § 10. Lærerne.
- § 11. Specielle Undervisningsanstalter i Byerne.
- § 12. Sammenligning mellem Land og By.
- § 13. Sammenligning med Sverige.

-
- § 1. Oversigt over de til Skolevæsenet anvendte Pengebeløb.

De samlede af Stat og Kommuner udrede Udgifter til Undervisningsvæsenet kunne efter Skolestatistikken for 1870 beregnes paa følgende Maade:

¹⁾ I 1872 udkom saaledes Beregningerne for 1867, 1868 og 1869, i 1873 Beretningerne for 1870 og 1871, medens Aargangen 1872 for Tiden er under Trykning.

1. Skolevæsenet paa Landet:	Samlede Udgifter. Spd.	Heraf bidrog det Offentlige. Spd.
De mindre Skolekassers Udgifter	361,900	5,900
Skolefredsenes Udgifter (Ydelsér in natura ikke medregne)	21,400	"
Værdien af Lærernes Emolumenter	78,900	"
Umtsskolekassernes Udgifter 43,625 med Fradrag af hvad der er indflydt i de mindre Skolekasser 14,738	28,900	} 27,900
Tilsammen for de lavere Almuuskoler	491,100	33,800
De høiere Almuuskoler	3,700	1,900
Summa	494,800	35,700
2. Skolevæsenet i Byerne:		
Almuuskolerne	125,200	2,600
De høiere kommunale Skoler	50,200 ¹⁾	4,700
Statens Skoler	109,000	37,700
Summa	284,400	45,000
3. Fællesudgifter:		
Universitetet	77,300	56,000
Skoledirektørernes Løge, Skyds og Diæt	9,600	9,600
Stiftsseminarierne og Lærerskolerne	22,900	22,000
De af det Offentlige udbredede Pensioner til Almu- skolelærere samt deres Enter	13,500	13,500
Summa	123,300	101,100
Talt	902,500	181,800

Beregnet paa samme Maade udgjorde de samlede Udgifter til Skolevæsenet i 1865 ca. 860,000 Spd., men i 1860 kun 545,000 Spd. Den stærke Tilvæxt fra 1860—1865 falder væsentlig paa Landdistrikterne.

I ovenstaaende Beløb ere forskellige Skoleudgifter ikke medregnede; vigtigst blandt disse ere Privatskolernes, af hvilke de i Byerne værende høiere i 1870 talte 6,858 Elever, medens Statens og de høiere kommunale Skoler i Byerne kun talte 4,756; fremdeles Skolefredsenes Naturalydelsér. Medregnes disse Poster, ville de samlede Udgifter til Undervisningsvæsenet overstige 1 Million Spd. aarlig, uden at regne forskellige delé af Staten delé af Kommunerne underholdte Specialskoler, saasom Tegneskoler, Søndags-, Handels-, Landbrugs-, Militær- og tekniske Skoler.

§ 2—5. Om Almuuskolevæsenet paa Landet.

§ 2. Bygdernes Skolekassers Udgifter ere siden 1861 stegne som følger, udtrykt i Tusinder af Spd.:

¹⁾ I Skolestatistiken opgives 45,785 Spd., men heri er ikke medtaget 8 Skoler, for hvilke Udgifterne ikke er bleven meddelt, men som efter Elefantallet at domme maa have hadt en Udgift af omkring 4,400 Spd.

År.	Lærersløn og Kjøstholds- godtgjørelse.	Anskaffelse af Lærerbjerg.	Opførelse, Ved- ligeholdelse og Leie af Skolelok.	Bøger og andre Lære- midler.	Andre Udgifter.	De samlede Udgifter.
1861	119. ₉	5. ₄	24. ₅	8. ₈	21. ₅	180. ₁
1862	164. ₂	16. ₈	58. ₄	10. ₀	24. ₂	273. ₆
1863	180. ₂	18. ₀	95. ₇	11. ₂	35. ₃	340. ₄
1864	187. ₅	17. ₂	88. ₂	13. ₄	48. ₂	354. ₆
1865	197. ₅	10. ₇	85. ₇	10. ₁	62. ₁	366. ₁
1866	203. ₃	7. ₇	75. ₆	8. ₀	69. ₀	363. ₆
1867	208. ₄	7. ₁	64. ₇	6. ₄	70. ₃	356. ₉
1868	212. ₉	4. ₇	63. ₃	5. ₇	78. ₁	364. ₇
1869	218. ₆	4. ₇	51. ₃	5. ₈	82. ₃	362. ₇
1870	220. ₀	3. ₉	47. ₂	5. ₇	85. ₁	361. ₉
1871	222. ₃	6. ₀	48. ₃	6. ₃	75. ₁	358. ₀
1872	227. ₂	7. ₁	52. ₂	8. ₀	84. ₁	378. ₆

§ 1860 udgjorde disse Udgifter omtrent 155,000 Spd., men vare allerede 3 År efter stegne til over det dobbelte. Man vil heraf se, hvilke følelige Byrder den nye Skolelov paalagde Landdistrikterne, navnlig ved dens Bud i § 3: „Forfaavidt Bostederne ligge saa nær samme, at et Antal af mindst 30 skolepligtige Børn fra Hjemmet hver Dag kunne søge samme Skole, holdes denne i eget dertil opført eller leiet hensigtsmæssigt Lokale“. Siden 1863, da man paa mange Steder var bleven færdig med Opførelsen af de nye Skolelokaler, have de disse vedkommende Udgifter været i stadigt Aftagende ligetil Året 1870, da den nedadgaaende Bevægelse synes at være standset. En lignende Udvikling gjenfindes for Udgifter til Anskaffelse af Lærerbjerg samt af Bøger og andre Læreapparater. Derimod udvise, som rimeligt er, Udgifterne til Lærersløn ogsaa siden 1863 en fortsat, dog ikke betydelig Stigen. Det samme har ligetil 1870 været Tilfældet med de under „andre“ opførte Udgifter, af hvilke i de senere År Størstedelen udgjøres af Renter og Afdrag af Gjæld. Til sidstnævnte Udtællinger er nemlig siden 1868 — det første År, for hvilket denne Post er bleven udfordret — henholdsvis medgaaet 37, 34, 38, 45, 40 og 45 Tusinder af Spd. § Årene 1860—65 opgives særskilt Renterne at være stegte saaledes: 1.₃, 3.₇, 5.₅, 8, 16 og 17 Tusinder af Spd. (ifølge Femårsberetningen). (Sml. hermed de i det følgende under Indtægterne meddelte Oplysninger om Størrelsen af de optagne Laan.)

Skolefredens særskilte Udgifter medgaaer fornemmelig til Godtgjørelse for Kjøsthold og Herberge til Lærerne (ca. 10,000 Spd. aarlig i 1865—1871¹⁾) samt til Opførelse, Vedligeholdelse og Leie af Skolelokaler, en Post, der fra 1865 til 1870 efterhaanden er gaaet ned fra 23,400 Spd. til 5,300 Spd. og i 1871 beløb sig til 5,800 Spd.²⁾

§ Det Hele taget viser det sig altsaa, at den nedadgaaende Bevægelse, der fulgte paa det stærke Tilspil, der gjordes i Årene 1860—1863, har standset

¹⁾ § 1872: 8,900 Spd.

²⁾ § 1872: 6,545 Spd.

i 1870¹⁾); thi vistnok viser 1871 i det hele en 4,000 Spd. mindre Udgift end det foregaaende Aar, men da 5000 Spd. mindre behøvedes til Afdrag og Renter, skulde der altsaa paa selve Skolevæsenet være anvendt 1,000 Spd. mere.

Skolekassernes Indtægter ere siden 1861 blevne tilveiebragte paa følgende Maade:

	Ved Skatter og Afgifter.	Ved Bidrag fra		Ved Laan.	Paa andre Maader.	Tilfsam- men.
		Dplysningsvæsenets og andre off. Fonds.	Amtsskole- kasserne.			
1861	163. ₂	7. ₇	5. ₁	40. ₀		216. ₀
62	211. ₄	7. ₇	21. ₄	55. ₅		296. ₀
63	240. ₈	8. ₉	26. ₂	73. ₀		348. ₉
64	244. ₃	9. ₁	25. ₃	92. ₉		371. ₆
65	258. ₃	6. ₅	21. ₃	70. ₅		356. ₆
66	260. ₀	6. ₅	19. ₉	39. ₁	30. ₄	361. ₉
67	273. ₂	6. ₆ ²⁾	19. ₂	33. ₂	26. ₇	358. ₉
68	281. ₃	5. ₄ ²⁾	18. ₇	39. ₉	27. ₉	373. ₂
69	283. ₅	6. ₂ ²⁾	18. ₅	32. ₁	30. ₄	370. ₇
70	288. ₃	5. ₁ ²⁾	13. ₁	23. ₉	28. ₅	358. ₉
71	295. ₁	5. ₁ ²⁾	14. ₇	25. ₄	24. ₉	365. ₂
72	305. ₈	4. ₀	14. ₂	35. ₉	24. ₃	384. ₂

I de for 1865 og tidligere Aar udgivne Tabeller er ikke særskilt oplyst, hvor stor Del af Indtægterne der skrives sig fra Optagelse af Laan. Imidlertid sees det af Indledningen til Tabellerne for 1864—66 pag. II, at der i nævnte Aa: blev optaget Laan til et Beløb af 108,000 Spd., altsaa i Aarene 1864 og 1865 tilsammen 69,000³⁾ Spd., og dersom man nu for Aarene 1861—63 antager, at de ovenfor under „andre“ opførte Indtægter have udgjort nogenlunde det samme Beløb som i 1864—71 eller i Gjennemsnit omtrent 33,000 Spd. aarlig, udkommer for disse 3 Aar et Laanebeløb af 70,000 Spd. og for hele Tidsrummet 1861—71 et samlet Beløb af 332,000 Spd. De fleste af Laanene ere kontraherede med Dplysningsvæsenets Fond paa Betingelse af Afbetaling i 28 Aar og til 5 pCt. Renter.

Af de ovenfor meddelte Dplysninger om Beløbet af de i hvert Aar optagne nye Laan kan uledes, at de i 1871 betalte Renter og Afdrag vedkom Laan, hvis Stiftelsestid gennemsnitlig laa 6 à 7 Aar tilbage i Tiden, og da skulde Forholdet mellem Afdrag og Renter efter ovennævnte Laanevilkaar være som 48 : 52. Følgelig skulde der i 1871 have været betalt omtrent 19,000 Spd. i Afdrag og 21,000 Spd. i Renter, hvilket svarer til en Gjæld af 420,000 Spd. Det kan saaledes antages, at Gjælden ogsaa i 1870 og 1871 er vedblevet at voxe, idet Afdragene ikke har dækket de ny-optagne Laan.

¹⁾ Dette bekræftes fuldstændig ved Opgaverne for 1872, der er modtagne efter at ovenstaaende var skrevet.

²⁾ Bidrag af Brændevinsafgiftskassen (i 1872: 300 Spd.) ikke medregnet.

³⁾ I 1866 udgjorde nemlig Laanebeløbet 39,000 Spd.

Hermed stemmer det imidlertid ikke godt, at Renten og Afdragsbeløbet i 1871 skulde være nedgaaet fra 45,000 til 40,000 Spd.¹⁾.

For 1871 indeholder Skolestatistikken for første Gang Extract af Amts-skolekassernes særskilte Regnskaber, hvoraf det ses, at Indtægterne i nævnte Aar udgjorde 45,215 Spd. (deraf Udligning paa Amtskommunerne 15,614, Bidrag af offentlige Midler 28,959 Spd.), medens Udgifterne udgjorde 43,625 Spd. (deraf Alderstillæg 23,793 Spd., og Bidrag til Opførelse af Skolehuse og til Anskaffelse af Lærerjord 16,344 Spd.) Af de her opførte Beløb er 14,738 Spd. indflydte i de mindre Skolekassers Regnskaber og saaledes medtaget der.

§ 3. Antallet af Skolekredse har i Aarene 1861—1871 ikke undergaaet videre Forandring, idet det i førstnævnte Aar udgjorde 6,189 og i sidstnævnte 6,350. Desto større Udvikling viser der sig i Henseende til Skolekredsens Bestaaenhed. Der var nemlig ved Udgangen af nedenstaaende Aar følgende Antal Kredse, hvor Skole holdtes:

Aar.	I fast Skolevæsenet tilhørende Lokale.	I fast af Skolevæsenet leiet Lokale.	Paa Dmgang i Gaardene.
1861	613	1,956	3,620
1863	921	2,639	2,757
1866	1,478	2,521	2,345
1869	1,774	2,460	2,111
1870	1,822	2,381	2,135
1871	1,869	2,350	2,131
1872	1,922	2,355	2,094

Antallet af Kredse med faste Skolelokaler er altsaa i Aarene 1861—71 bleven forøget med 1,650, medens Antallet af Kredse med Dmgangsskoler er formindsket med 1,489. Forøgelsen i de førstnævnte Antal falder især paa Aarene 1861—1863 og udgjorde i 1862 701 (for 1861 mangler Opgave), i 1863: 290, i 1864: 148, i 1865: 140, i 1866: 151, i 1867: 96, i 1868: 75, i 1869: 64, i 1870 angivelig $\div 31$ (?) og i 1871 $+ 16$ ²⁾.

Denne aftagende Talrække kan til en vis Grad betragtes som et Udtryk for, hvormeget der i de anførte Aar endnu gjensvøb uopfyldt af Kravet i den før citerede § 3 af Skoleloven.

Antallet af de Skolekommunerne selv tilhørende Lokaler er siden 1861 steget med 1,256, deraf i 1862 med 93, i 1863 med 215 og i de følgende Aar med henholdsvis 198, 210, 149, 115, 94, 87, 48 og 47 (i 1872: $+ 53$).

Med disse Tal kan sammenholdes de ovenfor meddelte Opgaver over Udgifter til Opførelse og Vedligeholdelse af Skolehuse.

Derfor Bygningen af disse mange nye Skolehuse skulde have foregaaet nu, vilde de paa Grund af Træmaterialernes og Arbeidspriserne Stigen

¹⁾ I 1872 udgjorde Renter og Afdrag 45,000 Spd.

²⁾ I 1872: $+ 58$.

vistnok have krævet et langt større Beløb; man kan derfor med god Grund lykønske Skolekommunerne med, at saa betydelige Arbejder ere blevne fuldførte i en billig Tid.

§ 4. Ved Udgangen af 1865 var Antallet af skolepligtige Børn i Landdistrikterne 210,272, medens Antallet af Børn i Alderen 8—15 Aar ifølge Folketællingen udgjorde 218,467. Da Skolepligten ifølge Loven af 16 Mai 1860 § 49 i Regelen ophører ved Konfirmationen, synes Forfjellen mellem disse Opgaver at antyde, at Konfirmationsalderen gennemsnitlig falder noget før det fyldte femtende Aar; dersom Gjennemsnitsalderen for de Konfirmerede var $14\frac{3}{4}$ Aar, vilde nemlig Skolestatistikens og Befolkningsstatistikens Opgaver for 1865 aldeles stemme med hinanden. — Antallet af skolepligtige Børn steg i Aarene 1861—66 fra 200,000 til 212,000, naaede i 1868: 213,400, men er siden sunket til 211,600 i 1870, for atter at stige til 212,000 i 1871, (i 1872: 214,000).

Af de skolepligtige Børn udeblev i 1861: 6,632 ($3\frac{3}{4}$ pCt.) og i 1871: 4,716 ($2\frac{2}{3}$ pCt.¹⁾) aldeles fra Skolen.

Af de øvrige undervistes:

Aar.	I faste Skoler.	I Omgangs-skoler.	Udenfor Kredsskolen.
1861	93,172	98,905	1,554
1863	138,156	58,633	1,915
1866	158,484	45,517	2,621
1869	165,601	38,266	2,659
1870	165,591	38,209	2,814
1871	166,960	37,449	2,978
1872	169,737	36,577	3,235

Medens altsaa i 1861 over Halvparten af Almuskolens Børn undervistes i Omgangsskoler, var dette i 1871 alene Tilfældet med lidt over 18 pCt. Privat Undervisning („udenfor Kredsskolen“) fandt i 1861 Sted med $0\frac{8}{9}$ pCt. og i 1871 med $1\frac{4}{5}$ pCt. af de skolepligtige Børn (1872: $1\frac{5}{6}$ pCt.)

Følgende Antal Skolebørn havde i Fastskolekredsene en længere Skolevei end $\frac{1}{4}$ Mil:

1861:	6,418	eller	$6\frac{9}{10}$	pCt.
1865:	11,198	—	$7\frac{3}{10}$	—
1870:	12,635	—	$7\frac{6}{10}$	—
1871:	12,380	—	$7\frac{4}{10}$	—
1872:	12,356	—	$7\frac{3}{10}$	—

Disse Tal skulde have udvist et bedre Resultat, dersom ikke Forholdet var det, at flere og flere Omgangsskolekredse (hvor der i Regelen er længere Vei mellem Folk), i heromhandlede Aar var gaaet over til Fastskolekredse. — I Tromsø Stift havde over 20 pCt. af Børn mere end en Fjerding Vei til de faste Skoler.

¹⁾ I 1872: 4,419.

Antallet af Børn, for hvilke der paa Grund af lokale eller andre Forholde var bestemt en kortere Skoletid end de lovbestaaende 6 eller 9 Uger (Skolel. § 6) udgjorde:

	I Tromsø Stift.	I de øvrige Stifter.	Tilsam- men.
1864	21,167	17,378	38,545
1871	20,840	9,169	30,009

Medens altsaa Forholdet for Tromsø Stift har holdt sig saagodtsom uforandret, idet der for omtrent $\frac{1}{3}$ af de skolepligtige Børn har maattet gjøres Afslag i heromhandlede Fordring, viser der sig for de øvrige Stifter en meget betydelig Forbedring.

Antallet af Skoleforsømmelser gaar op i Millioner af Dage; det udgjorde, som følger:

	Antal Dage.	Do. for hvert Skolebarn.
1861	2,588,600	13 Dage
1864	2,932,098	15 —
1869	2,474,288	12 —
1870	2,345,431	11 —
1871	2,359,652	11 —
1872	2,214,272	10 $\frac{1}{2}$ —

Som det vil sees, har Forholdet forbedret sig adskilligt siden 1864, men synes endnu i 1871 at maatte betegnes som ikke videre gunstigt, idet det maa erindres, at den lovbestaaende Skoletid er høist 12 Uger eller 72 Dage, i Forhold til hvilke der altsaa i 1871 forsømtes over 15 pCt.

Nebenstaaende Tabel viser, hvorledes dette Forhold stillede sig i hvert af Stifterne i Aarene 1864, 1869 og 1871:

	Antal Skoleforsømmelser for hvert skolepligtigt Barn.		
Stifter	1864	1869	1871
Kristiania	15	12	12
Lamar	15	12	12
Kristianssand	25	17	17
Bergen	13	10	9
Thronhjelm	12	10	9
Tromsø	10	8	8

Altsaa forholdsvis flest Skoleforsømmelser i Kristianssands Stift og mindst i Tromsø, Thronhjems og Bergens Stifter, hvorved dog for Tromsø Stifts Vedkommende maa erindres, at Skoletiden der er kortere end ellers.

Af mindre Distrikter, der udmærke sig fordelagtigt i denne Henseende, maa først og fremst nævnes Guldal, der bærer Prisen fremfor alle med kun 3 $\frac{1}{4}$ forsømte Dage for hvert Barn, dernæst Strinde og Selbu samt Tanen Fogderier (med 5 Dage), Harbanger og Vos (med 6 Dage) og Nordre Helgeland, Ørfeval, Romsdal, Søndmøre, Balder, Nordre Østerdalen og Rattestad (med 7 Dage).

I den mobfattede Retning fremhæve sig hele Bratsberg Amt (med 21 Dage), samt Nedeneæs, Hallingdal og Binger og Ddalen (med 20 Dage).

Undersøger man særskilt Forholdet for de enkelte Skolekommuner i det bedst stillede Fogderi, finder man det mindste Antal Forsømmelser for Budalen (0.₃ Dag), hvorved dog er at mærke, at samtlige Børn undervistes i Dngangsskoler; dernæst kommer Sofnebalen (0.₈ Dag) og Støren (1.₇ Dag) — i begge Herreder tilbøds Dngangsskoler —, fremdeles Singaas (1.₈ Dag) og Røraas (2.₇ Dag) ved faste Skoler.

Ugunstigt stiller sig Hvideseid i Thelemarken og Hol i Hallingdal med henholdsvis 31 og 30 forsømte Dage for hvert Barn, dernæst Laurdal, Flaabygd, Saude, Mo og endel andre Bygder i øvre Thelemarken med 28—25 forsømte Dage.

De her anførte Beregninger gjælder alle Aaret 1871; forøvrigt har jeg for de mest fremtrædende Fogderiers Bedkommende overbevist mig om, at Forholdet optræder særdeles regelmæssigt fra det ene Aar til det andet, saa at de store Forskjelligheder mellem de enkelte Bygdelag, der vise sig for 1871, aldeles ikke kunne betragtes som blotte Tilfældigheder; meget mere turde en nøiere Undersøgelse af de heromhandlede og andre af Skolestatistikens Opgaver yde interessant Bidrag til en Karakteristik af Giendommelighederne i de forskjellige Dele af vort Land. Vi kunne imidlertid ikke nærmere gaa ind paa dette Spørgsmaal, men skulle endnu blot bemærke, at de Distrikter, der staa ugunstigt i Henseende til Skoleforsømmelser, i Regelen ogsaa have et stort Antal Børn, der aldeles udeblive fra Skolen, og omvendt.

En anden Maalestok for den Interesse, hvormed Almuskolen omfattes, har man i Antallet af Børn, der deltog i Kredsskolens frivillige Undervisning, hvilket udgjorde:

	1864	1869	1871
Kristiania Stift	20,859	27,732	29,214
Hamar —	7,571	7,677	7,838
Kristianssand	9,459	10,795	11,495
Bergen —	491	1,917	2,389
Thronthjem	2,615	3,449	3,526
Tromsø —	377	348	261
Summa	41,372	51,918	54,723 ¹⁾

I 1861 udgjorde Antallet for det hele Rige 16,759, to Aar efter over det dobbelte (35,213), og har siden 1865, da det havde naaet 44,079, steget nogenlunde jævnt med gennemsnitlig 1,740 hvert Aar. Stærkest har Udvielingen været i Bergens Stift, der i 1864 i denne Henseende stod meget tilbage; i Tromsø Stift er derimod Antallet gaaet stadigt tilbage. Over Halvparten af det hele Antal falder paa Kristiania Stift.

Undervisningen i Gymnastik og militære Øvelser har vundet mere og mere Fremgang. I 1861 undervistes deri 426 Børn, i 1865:

¹⁾ I 1872: 55,783.

1,143, i 1869: 3,615 og i 1871: 5,585 Børn, forholdsvis mest i Kristiania (3,9 pCt.), Hamar og Tromsø Stifter (3,6 pCt.), mindst i Thronhjems Stift (0,7 pCt.), Kristianssands og Bergens Stifter (1,8 pCt.)

§ 5. Antallet af Lærere udgjorde:

	Examinerede.	Uegaminerede.	Tilsammen.
1861	1,068	1,737	2,805
1865	1,921	1,166	3,087
1869	2,421	757	3,178
1870	2,498	701	3,199
1871	2,564	647	3,211
1872	2,608	624	3,232
heraf (i 1871)			
Kristiania Stift	512	91	603
Hamar —	321	114	435
Kristianssands	535	202	737
Bergens —	492	136	628
Thronhjems	413	72	485
Tromsø —	291	32	323

De uegaminerede, der endnu i 1863 udgjorde det overveiende Antal, befinde sig altsaa i en stadig Aftagen og erstattes mere og mere ved prøvede Kræfter. Tilgangen paa dygtige Lærere beror selvfølgelig for en væsentlig Del paa de Lønningsvilkaar, der bydes dem, og Skolestatistikken har derfor egnet Undersøgelsen af dette Spørgsmaal en særskilt Opmærksomhed. Deres samlede kontante og ikke-kontante Indtægter — Kirkefangerindtægterne medregnede — udgjorde:

	Spd.	Spd.
1861: 218,180 Do. for hver Lærer	78	
1865: 308,564	100	
1869: 344,317	108	
1870: 350,340	109	
1871: 353,971	110	
1872: 367,764	114	

Heraf udgjorde Kirkefangerindtægterne i 1871: 32,307 Spd. for 781 Lærere. Med Fradrag heraf udgjorde den egentlige Lærersløn i 1871 netop 100 Spd. pr. Skolelærer (i 1872: 103 Spd.)

Nogen væsentlig Forbedring i Lærernes Vilkaar er altsaa ikke indtraadt siden 1865, navnlig naar Hensyn tages til Stigningen i Prisen paa de fleste Fornødenhedsartikler. En saadan Forbedring har man derimod søgt at tilvejebringe ved Loven af 31 Mai 1873, hvis anden og tredje § er saalydende ¹⁾:

§ 2.

„Naar et Amt udligner til Amtsskolekassen et Beløb svarende til mindst „en og en Ottendedels Skilling for hvert Individ af Amtets Landdistrikts „Folketal efter sidst afholdte Folketælling, skal vedkommende Amtsskolekasse være „berettiget til af offentlige Midler at erholde en dobbelt saa stor Sum som den

¹⁾ Cf. Folkevennen 1874: Norge i 1873.

„udlignede, saafremt denne ikke overstiger det Beløb, som svarer til to og en „Fjerdedels Stilling for hvert Individ af Amtets Landdistrikts Følketal.

„Saafremt Lavmaalet for Amtets Almueskolelærere er en og en halv „Spd. pr. Skoleuge, skal vedkommende Amtsskolekasse under de samme Betin= „gelsesbetingelser være berettiget til af offentlige Midler at erholde en tredobbelst saa stor „Sum som der er udlignet over det Beløb, der svarer til $1\frac{1}{2}$ Stilling pr. Individ.

„Er Lavmaalet inden et Amt to Spd., skal Amtsskolekassen ved den oven= „nævnte Udligning være berettiget til af offentlige Midler at erholde en tre „Gange saa stor Sum som hele det udlignede Beløb.

„Befluttet et større Beløb end $2\frac{1}{4}$ Stilling for hvert Individ udredet „af Amtet, skal Amtsskolekassen endvidere erholde det Dobbelte heraf af offent= „lige Midler, saafremt det dertil Fornødne af Stortinget er bevilget.

§ 3.

„Af hvad der tilflyder Amtsskolekassen ved Udligning af indtil $2\frac{1}{4}$ Still. „for hvert Individ i Forbindelse med det efter foregaaende § dertil ydede „Bidrag af offentlige Midler, skal mindst Halvdelen anvendes til Alderstillæg „for Amtskommunens Lærere. Dog skal det ikke være Amtsformandskabet „forment, saafremt det finder, at et saa stort Beløb i de 5 første Aar, efterat „denne Lov er traadt i Kraft, ei hensigtsmæssigt kan bruges til Alderstillæg, „at benytte en Del af samme til Anskaffelse af Boliger og Jordvei for Lærere“.

Som Følge af denne Lov have Amtsformandskaberne besluttet følgende Forhold i Lavmaalet af Lærarløn fra 1ste Januar 1874:

Lister og Mandals Amt fra 100 Still. til	180 Still. =	+ 80 Still.
Stavanger Amt . . — 120 — —	144 — =	+ 24 —
Kristians Amt . . . — 120 — —	180 — =	+ 60 —
Nedenæs Amt . . . — 120 — —	180 à 240 — =	gj. + 90 —
Søndre og Nordre Ber=		
genhus Amt . . — 144 — —	180 — =	+ 36 —
Bratsbergs Amt . . — 150 — —	180 à 240 — =	gj. + 60 —
Bufteruds Amt . . — 168 — —	240 — =	+ 72 —
Smaalenenæs, Aker=		
hus, Jarlsberg og		
Laurvigs og Hebe=		
markens Amt . . — 180 — —	240 — =	+ 60 —
Nordlands Amt . . — 210 — —	240 — =	+ 30 —
Finmarkens Amt . . — 240 — —	300 — =	+ 60 —

I Romsdals Amt har man ladet Lavmaalet blive staaende uforandret paa 180 Stilling, i Søndre Thronhjems Amt paa 192 Stilling, i Nordre Thronhjems og Tromsø Amt paa 240 Stilling.

Gjennemsnitlig er Lavmaalet bleven forøget med 44 Stilling eller om= trent $\frac{1}{3}$ (fra 1.43 Spd. til 1.91 Spd. pr. Skoleuge).

Af samtlige Skolelærere paa Landet var i 1861: 717 eller 25.5 pCt. og i 1871: 787 eller 24.6 pCt. (i 1872: 793) tillige Kirkefængere.

Følgende Antal Lærere havde:

Åar	Fri Familiebolig med eller uden Jord.	Heraf tillige med Jord.
1861	513	311
1865	918	626
1869	1,116	801
1870	1,108	811
1871	1,139	821
1872	1,223	833

Altjaa havde i 1861: 18 pCt., i 1865: 30 pCt., i 1871: 36 pCt. og i 1872 38 pCt. fri Familiebolig, medens henholdsvis 11, 20, 26 og 26 pCt. tillige havde Jordvei. I Henseende til dennes Størrelse kan mærkes, at der paa omtrent Halvparten (i 1865: 57 pCt. og i 1871: 51 pCt.) kunde fødes 2 Kjør, og paa henved Fjerdparten (i 1865: 23 pCt. og i 1871: 24 pCt.) 1 Ko, medens Resten var af mindre Størrelse.

§ 6. Om de høiere Almuskoler, Haandgjærningskoler og Skolelærerseminarier i Landdistrikterne.

Af høiere Almuskoler paa Landet fandtes der ved Ugangen af 1866 og 1870 følgende Antal i de forskellige Stiftes:

Stifter	Antal Skoler.		Antal Elever.		Udgift i Året (Spd.)	
	1866	1870	1866	1870	1866	1870
Kristiania	3	2	98	47	1,636	428
Hamar	11	11	257	265	2,065	1,889
Kristianssand	3	3	56	67	778	813
Bergen	2	2	86	ca. 57	1,170	ca. 800
Thronhjelm	1	1	42	37	638	631
Tromsø	"	"	"	"	"	"
Til sammen	20	19	539	473	6,287	4,561 ¹⁾

I 1853 var der kun 5 saadanne Skoler med 105 Elever, i 1860 var Antallet voget til 15. At Søgningen viser Tilbagegang mellem Årene 1866 og 1870, skriver sig maasse fra de i disse Åar nyopkomne saakaldte Folkehøiskoler, af hvilke 11 vare i Virksomhed ved Begyndelsen af 1870.

Antallet af Haandgjærningskoler for Pigeboern er siden 1865 steget i følgende Forhold:

Åar	Kristiania Stift.	Hamar Stift.	Kristians- sands Stift.	Bergens Stift.	Thron- hjems Stift.	Tromsø Stift.	Riget
1865	14	6	4	5	5	1	35
1866	17	7	6	5	4	1	40
1867	21	11	12	6	6	2	58
1868	24	33	6	5	4	3	75
1869	25	45	7	7	6	2	92
1870	37	54	6	8	10	1	116
1871	45	73	9	5	12	3	147

¹⁾ Heri er medregnet et Beløb af 800 Spd., der er opført for Bø og Bødens Skole, hvis Udgifter er fælles med den med Skolerne forenede Lærerskole.

Det vil altsaa sees, at denne Sag er i glædelig Fremgang i Hamar og Kristiania Stifter, medens blandt de øvrige alene Thronhjems viser Tegn til en vogende Interesse for samme.

Af almindelige Arbejds-skoler fandtes i 1867: 1, i 1868—71: 3, samtlige i Hamar Stift; i de allerførste Aar har disse som bekendt vundet en betydelig større Udbredelse¹⁾).

Antallet af a) Skolelærerseminarier og b) Lærerskoler var følgende:

a) i 1866:	5	Stiftsseminarier	med	286	Elev
i 1870:	6	— — —	—	245	—
b) i 1866:	15	Lærerskoler	—	217	—
i 1870:	8	— — —	—	98	—
Samt 1866:	20	Uddannelsesanst.	—	503	—
— 1870:	14	— — —	—	343	—

altsaa en betydelig Tilbagegang.

§ 7—11. Om Byernes almindelige og høiere Skolevæsen.

§ 7. De almindelige Skolekassers Udgifter udgjorde i 1853: 33,800 Spd., i 1867: 111,400 Spd. og i 1870: 125,248; af sidstnævnte Sum medgif til Lærersløn 90,245 Spd., foruden 548 Spd. til Pensioner.

Indtægterne udgjorde i 1867 og 1870 henholdsvis 110,400 og 122,965 og vare blevne tilveiebragte paa følgende Maade:

Aar.	Ved Tilskud af Kommunekassen eller særskilt Ligning Spd.	Ved Understøttelse af offentlige Midler Spd.	Ved Skolepenge	Paa andre Maader.
1867	93,200	4,000	13,200	
1870	104,105	2,637	9,651	6,572

I Forbindelse hermed kan det oplyses, at de af Kommunerne underholdte eller garanterede høiere Skoler i 1870 havde en Udgift af ca. 50,200 Spd., medens Udgifterne ved Statens Skoler var 109,000 Spd. og ved Asyl og Søndagsskoler 14,500 Spd. Med Indbegreb heraf stiger det samlede Udgiftsbeløb for Byernes offentlige Skoler til henved 300,000 Spd., hvortil for de private Skoler kommer et meget betydeligt Beløb. I Henseende til disse Skolars Indtægter kan alene oplyses, at Statsbidraget for de høiere kommunale Skoler udgjorde 4,668 Spd. og for Statens Skoler 37,654 Spd., samt at sidstnævntes Indtægter forøvrigt bestod af følgende Poster: Tilskud af Kommunen 7,070 Spd., Skolepenge 39,067 Spd., Renter og andre Indtægter af Eiendomme og Aktier: 29,090 Spd., andre Indtægter 309 Spd.

Bykommunernes samlede Tilskud til Skolevæsenet opgives i Kommunalstatistiken saaledes i 1861: 83,200 Spd., i 1865: 106,800 Spd.; heri er imidlertid neppe alle Udgifter vedkommende Opførelsen af nye Skolebygninger medregnede.

¹⁾ I 1872 var Antallet dog endnu kun 4.

§ 8. Antallet af Skoler i Byerne vil erfares af nedenstaaende Tabel:

Skolernes Art.	1867.			1870.		
	Antal Skoler.	Antal Klasser.	Antal Børn.	Antal Skoler.	Antal Klasser.	Antal Børn.
Almufskoler	117	708	1)29,482	121	839	2)32785
Høiere kommunale Skoler	35	144	2,531	35	146	2,634
Statens Latin- og Realskoler	16	134	2,105	16	140	2,122
Private Latin- og Realskoler	5)	4)394	1,724	6)	3)432	1,846
Andre private Skoler, der give en høiere Undervisning end						
Almufskolen	92)		4,727	124)		5,012
Summa	265	1,380	40,569	302	1,557	44,399
Private Skoler, der ere side- ordnede med Almufskolerne	?	?	5)3,118	?	?	5)3,251

For hver Skole var der altsaa overhovedet 5 Klasser, og særskilt ved Almufskolerne 7 Klasser, ved de høiere kommunale Skoler 4, ved Statens Skoler henved 9 og ved de private Skoler noget over 3. Ved Kristiania Almufskoler var der ikke mindre end 37 Klasser for hver Skole, ved Drammens 21, i Stavanger 13, i Bergen 6, i Thronhjelm 8 og i Kristianssand 3.

For hver Klasse var der overhovedet 29 Elever og særskilt ved Almufskolerne 40, ved Borgerfiskolerne 18, ved Statens Latin og Realskoler 15 og ved de private Skoler 16. Ved Almufskolerne i de større og middelsstore Byer varierede Forholdet mellem 29 og 60 Elever for hver Klasse, mindst i Thronhjelm (29), Tromsø, Bergen (30), Kristiansund og Kristiansand (33—34), mest i Horten (60), Drammen, Laurvik og Frederikshald (53—51). — Ved de høiere Skoler var Forholdet mere konstant, idet det for de større Byers Bedkommende alene var mellem 16 (Kristiania og Thronhjelm) og 20 (Stavanger).

§ 79 af Almufskolernes 839 Klasser erlagdes i 1870 Skolepenge; i 1867 var dette Tilfældet i 61 af 708 Klasser.

Blandt de høiere Skoler var der 81 Gutteskoler og 100 Pigeskoler; paa hver Gutteskole gik der gennemsnitlig 83 Elever, og paa hver Pigeskole 50. I de større Byer stillede dette Forhold sig som følger:

1) Denne Opgave er fremkommen ved at trække de i Rubrikerne 5, 30 og 31 opførte Tal fra det i Rubrik 3 opgivne Antal skolepligtige Børn. Samme Resultat skulde fremkomme ved isættelse for Rubrikerne 30 og 31 at benytte Rubrik 4; men de der angivne Tal ere til dels mindre sikre.

2) Afr. Anm. 1.

3) Dette Tal er fremkommet ved at sammenholde Skolestatistikens Rubrik 36 med de i Indledningen Pagina IX og X meddelte Opgaver.

4) Afr. Anm. 3. 5) 3: skolepligtige Børn, der søge saadanne Skoler.

Byer.	Gjennemsnitligt Antal Elever paa hver høiere:	
	Gutteskole.	Pigeskole.
Kristiania	96	55
Bergen	119	112
Throndhjem	96	?
Stavanger	222	56
Drammen	155	59
Kristianssand	144	63

For Kristianas Vedkommende trykkes Forholdet ned herved, at der ved Siden af nogle store Skoler findes mange mindre Skoler, idet der i det Hele fandtes 21 høiere Gutteskoler og 28 høiere Pigeskoler. De 4 private Latin- og Realskoler i Kristiania havde gjennemsnitlig 317 Disciple, Borger- og Realskolen 411, Kathedralskolen 127. Af andre større Skoler for den høiere Almindennelse kan mærkes: Stavanger Skole med 335 Elever, Drammens med 299, Throndhjems borgerlige Realskole (for Gutter og Piger) med 352 og den Lantse Skole i Bergen med 228.

§ 9. Antallet af skolepligtige Børn i Byerne er for 1867 opgivet til 43,149, og skulde ved Udgangen af 1865 efter forholdsmaessig Beregning have udgjort 41,200; i 1870 udgjorde Antallet 47,132. Disse Tal svare paa det nærmeste til de paa Grundlag af Folketællingerne beregnede Antal Børn i Alderen 7—15 Aar, nemlig henholdsvis 42,000 og 47,800.

I Henseende til Undervisningens Omfang meddeles nedenstaaende procentvise Dpgave for 1870:

Byer.	For hvert 100 skolepligtige Børn mod- tog høiere Undervisning.	Af 100 Almueskolebørn undervistes i:				
		Geografi.	Historie.	Natur- historie.	Tegning.	Kvindeligt Haandarbejde.
Kristiania	32. ₉	72. ₁	52. ₀	2. ₉	9. ₇	32. ₇
Bergen	29. ₈	66. ₇	50. ₈	19. ₆	7. ₀	25. ₀
Throndhjem	23. ₄	72. ₁	72. ₁	7. ₇	15. ₆	26. ₉
Stavanger	21. ₃	47. ₅	18. ₅	"	"	16. ₂
Drammen	14. ₄	71. ₄	54. ₆	7. ₁	7. ₁	18. ₁
Kristianssand	26. ₆	58. ₁	20. ₁	2. ₁	12. ₆	20. ₂
Frederikshald	13. ₉	43. ₇	29. ₈	2. ₁	2. ₁	29. ₆
Samtlige Byer	22. ₅	54. ₄	40. ₉	8. ₇	5. ₇	21. ₆
Do. i 1867	22. ₇	52. ₀	37. ₉	7. ₁	4. ₅	21. ₀

Det vil heraf sees, at Antallet af Børn, der modtog høiere Undervisning, var forholdsvis størst i Kristiania, Bergen og Kristianssand blandt de større Byer. Hvad Almueskolens Undervisning angaar, synes af de samme Byer Throndhjems og Kristianas at staa øverst, medens Antallet af de Børn, der i Frederikshald, Stavanger og Kristianssand nyde Undervisning i de særskilt anførte Fag, er forholdsvis lidet. Geografi synes fornemmelig at blive dyrket paa Almueskolerne i Kristiania, Throndhjem og Drammen; de thronderste Almueskoler tæller forholdsvis flest Historikere og Tegnemestere, medens Bergens

Almufstoler fortrinnsvis maa siges at være Naturfundsforbarnes Hjem. — I Henseende til Undervisningen i kvindeligt Haandarbeide har man været nødt til at anstille Sammenligningen for Gutter og Piger underet, da Skolestatistiken ikke særskilt opgiver, hvormange af hvert Køn der besøger Almufstolerne. Hvad denne Undervisning angaar, synes Kristiania og Frederikshald at maatte bære Prisen, og sidstnævnte By har heri gjort betydelige Fremskridt, idet Antallet af de i saadant Haandarbeide underviste Piger i Aarene 1867—1870 er steget fra 155 til 424.

Forøvrigt gjælder det som en almindelig Bemærkning ved disse Sammenligninger, at Statistiken vel oplyser, hvormange der have nydt Undervisning i vedkommende Fag, men ikke hvor grundigt man har drevet Studierne.

Det samlede Antal Undervisningsdage à 6 Timer, som Klasserne tilsammen havde haft i Aarets Løb, udgjorde i 1867: 84,102 og i 1870: 99,802 eller i Gjennemsnit 119 Dage. Paa de større Byer falder der følgende gjennemsnitlige Skoletid paa hver Klasse: Kristiania 134 Dage, Bergen 125, Frederikshald 124, Drammen 121, Stavanger 109, Thronhjelm 102 og Kristiansand 95.

Hvor lang Skoletiden er ved de øvrige Skoler er ikke opgivet, men den kan for de høiere Skolers Vedkommende formentlig ansættes til 220 à 250 Dage.

Ved Almufstolerne er det Regelen, at Børnene skiftevis besøge Skolerne i de 3 af Ugens 6 Arbeidsdage.

§ 10. Forholdet mellem Antallet af Lærere og Antallet af Elever vil sees af nedenstaaende Tabel:

	Lærere og 1867.	Lærerinder 1870.	Elever 1867.	1870.	Elever for hver Lærer. 1867.	1870.
I. Ved Almuskolerne:						
a) Lærere i fuldst. Lærerpøster	316	322	29,482	32,785	62	62
— i ufuldst. —	33	28				
b) Lærerinder i fuldst. —	72	131				
— i ufuld. —	51	43				
Tilsammen: Lærere	348	350				
Lærerinder	123	174				
II. Ved de høiere kommunale						
Skoler	159	175	2,531	2,634	16	15
III. Ved Statens Latin- og						
Realskoler	197	195	2,105	2,122	11	11
IV. Ved private høiere Skoler:						
Lærere	653	383	6,451	6,858	10	9
Lærerinder						
	1,471	1,614	40,569	44,399	27	27
V. Ved private Skoler, der						
ere fideordnede med Almu-						
skolen	?	?	3,118	3,251	?	?

Medens der altsaa overhovedet var 27 Elever for hver Lærer, var der ved Almussolerne 62, ved Borgerstolerne 15 og ved de øvrige høiere Skoler 10.

Regner man, at de i ufuldstændige Lærerposter ved Almussolerne ansatte overhovedet have været halvt bestjæftigede, saa at 2 saadanne Lærere svare til 1 i fuldstændig Lærerpост ansat, kan det samlede Antal af Lærerpостer ved Almussolerne regnes til 430 i 1867 og 489 i 1870, hvorved fremkommer et Forhold af henholdsvis 69 og 67 Elever for hver Lærer. Regnet paa samme Maade kom der ved Almussolerne i de større Byer følgende Antal Elever paa hver Lærer: I Throndhjem 43, i Bergen 49, i Kristianssand 54, i Kristiania 76, i Drammen og i Stavanger 78 og i Frederikshald 90.

Ved de private Skoler, der ere sidsordnede med Almussolen, er der antagelig forholdsvis flere Lærere end ved de offentlige Almussoler; efter det samme Forhold som ved disse, stulde der ved hine bestjæftiges 33 Lærere og 17 Lærinder, og altsaa ved samtlige høiere og lavere Skoler i Byerne 1,136 Lærere og 528 Lærinder.

Forholdet mellem Lærinder og Lærere var altsaa som 1 : 2. I de større Byer var Antallet af Lærere for hver Lærinde som følger: Bergen 1.₁; Kristiania 1.₂; Frederikshald 1.₄; Throndhjem 1.₅; Stavanger 1.₇; Kristianssand 2.₇ og Drammen 3.₀.

I 1867 var Forholdet for samtlige Almussoler i Byerne som 1 : 2.₈.

Almussole=Lærernes og Lærinderernes samlede kontante og ikke kontante Indtægter, Kirkesanger= eller Organistindtægterne medregnede, udgjorde:

i 1867: 91,942 Spd. eller 214 Spd. pr. fuldst. Lærerpост

i 1870: 105,204 — — 215 — — — —

Heraf udgjorde Kirkesangerindtægterne for 81 Lærere i 1870 9,187 Spd. Med Fradrag heraf udgjorde altsaa den egentlige Lærerløn 196 Spd. i Gjennemsnit for hver Post, i Drammen 255 Spd., i Kristiania 224 Spd., i Throndhjem 206 Spd., i Bergen 202 Spd., i Stavanger 200 Spd., i Kristianssand 189 Spd. og i Frederikshald 176 Spd.

I hvilket Forhold Lærernes og Lærinderernes Løn staar til hinanden, vil nogenlunde erfares af følgende Tabel over Lønnen for en fuldstændig Skolepost:

	Lærerpост Spd.	Do. gjen- nemsnitlig ¹⁾ .	Lærinderpost Spd.	Do. gjen- nemsnitlig.
Drammen	550—200	300	120	120
Kristiania	409—200	273	195—150	160?
Throndhjem	375—190	275	120—100	110
Bergen	370—200	266	160—120	140
Stavanger	290—200	250	100	100
Kristianssand	316—162	223	126—82	104
Frederikshald	245—175	221	136—84	110

Om Lærerlønninger ved de høiere Skoler findes ingen Oplysninger i Skolestatistikken.

¹⁾ Disse Tal ere beregnede ved at sammenholde Skolestatistikens Rubriker 12—21 med hinanden indbyrdes.

§ 11. Om nogle specielle Undervisningsanstalter i Byerne.

Af disse omhandler Skolestatistikken alene 1) Afsyler, 2) Søndagskoler og 3) Tegnekoler.

Af de to førstnævnte Slags var der i 1867 og 1870 følgende Antal:

Aar.	Antal Afsyler.	Antal Børn eller Disciple i disse.	Antal Søndagskoler.	Antal Disciple i disse.	Den samlede Udgift ved Afsyler og Søndagskoler i Spb.
1867	27	2,876	21	1,546	16,436
1870	29	2,916	17	1,994	14,503

Af særskilte Tegnekoler fandtes:

Aar.	Antal Skoler.	Antal Disciple.	Aarlig Udgift.	Heraf Statsstilbud.
1867	10	1,035	8,101 Spb.	4,930 Spb.
1870	13	1,168	9,721 —	4,915 —
heraf i Kristiania	1	379	5,442 —	3,200 —
— = Bergen	1	254	1,100 —	400 —
— = Thronbjem	1	130	670 —	250 —
— = Stavanger	1	54	430 —	150 —
— = Drammen	1	47	438 —	180 —
— = Kristianssand	1	42	351 —	175 —
— = Frederikshald	1	60	240 —	120 —

Desuden fandtes der 1 Tegnekole i hver af følgende Byer: Skien (62 Disciple), Tromsø (43), Kristiansund (33), Tønsberg (30), Alesund (18) og Frederikstad (15).

§ 12. Sammenligning mellem Land og By.

Af den under § 1 meddelte Oversigt vil det erfares, at der til Bygdernes Skolevæsen i 1870 anvendtes 494,800 Spd. og til Byernes 284,400 Spd., foruden et Beløb af 123,300 Spd., hvis Anvendelse kom saavel Land som Byerne tilgode. Sammenholdes hine Beløb med Antallet af Skolebørn, vil man finde, at der paa hvert skolepligtigt Barn anvendtes i Bygderne 2.₃ Spd. og i Byerne 6.₀ Spd., eller bortset fra det Offentliges Bidrag 2.₂ Spd. i Bygderne og 5.₀ Spd. i Byerne, altsaa i disse forholdsvis noget mere end det dobbelte (2.₃), uden at regne de ved private Skoler underviste Børn.

Omtrentlig det samme Forhold finder Sted mellem den gennemsnitlige Formue og den gennemsnitlige Betsatning pr. Individ i Bygder og Byer.

Denne Forskjel i de gennemsnitlige Udgifter for hvert Skolebarn har vistnok for en Del sin Grund deri, at de fleste Fornødenheder ere dyrere i Byerne end paa Landet, men skriver sig vistnok hovedsagelig fra det mere fremadskredne Standpunkt, som Byernes Skolevæsen indtager, en naturlig Følge af deres større økonomiske Evne.

I Henseende til Antallet af de Børn, der nyde en høiere Undervisning end Almuskolens, viser der sig ogsaa en stor Forskjel mellem Land og By. Medens der nemlig i Landdistrikterne udenfor Kredsskolen alene undervistes

2,814 Børn eller 1.₄ pCt. af de skolepligtige Børn, var der i Byerne 10,607 skolepligtige Børn (22.₅ pCt. af det hele Antal), der søgte høiere Skoler.

Og selve Almufskolerne antages at staa paa et betydeligt høiere Trin i Byerne i Sammenligning med Landet. Bistnok savnes for Byggenes Vedkommende de interessante Oplysninger, der for Byerne ere meddelte om Antallet af Børn, der undervises i Geografi, Historie o. s. v.; men de Opgaver, der forefindes om Skoletidens Længde samt om Lærernes Løn, antyde Forholdet. I Landdistrikterne er nemlig den almindelige lovbefalede Skoletid dels 12, dels 9 Uger, idet det sidstnævnte Lidsrum er anseet tilstrækkeligt, hvor Børnene ere delte efter deres Rundskab og Færdighed i Afdelinger, som søge Skolen hver for sig. Da en saadan Inddeling nærmest synes at maatte sættes ved Siden af den i Byerne almindelige Klasseinddeling, og da Antallet af de Almufskolebørn paa Landet, der deltage i Kreds skolens frivillige Undervisning, omtrentlig svarer til Antallet af de Almufskolebørn, for hvem der paa Grund af særegne Forhold var anordnet en mindre Skoletid end den lovbestemte, saa bør man formentlig ved nærværende Sammenligning ansætte den gennemsnitlige Skoletid paa Landet til 9 Uger eller 54 Dage, hvoraf overhovedet 11 forsummes. Ved Byernes Almufskoler var den gennemsnitlige Skoletid i 1870 119 Dage, altsaa over det dobbelte.

Mellem Lærerslønnen var der omtrentlig det samme Forhold, nemlig 100 Spd. paa Landet og 215 Spd. i Byerne underet for Lærere og Lærerinder, medens Lønnen for Lærerne alene formentlig overstiger 250 Spd. — Almufskolelærerne paa Landet havde en gennemsnitlig Undervisningstid af 188 Dage, idet mange af dem undervise i flere Skolekredse. For Byernes Vedkommende have vi ikke nogen tilsvarende Opgave. —

Ved Afslutningen af nærværende Afsnit, kan jeg ikke tilbageholde den Bemærkning, at Sammenligningen mellem Skoleforholdene i Land og By vanskelig gjøres meget ved den Maade, hvorpaa Skolestatistiken er anlagt. Saavel for By som for Land meddeles mange interessante og oplysende Data, men man savner for Byernes Vedkommende flere af de Data, som findes for Bygderne og omvendt.

§ 13. Sammenligning med Sverige.

Her gjælder den samme Bemærkning, hvormed forrige Afsnit sluttedes; det vilde være meget ønskeligt, om der ved fælles Aftale mellem vedkommende svenske og norske Autoriteter kunde opnaaes en saavidt ensartet Plan for begge Landes Skolestatistik, at man havde Anledning til at sammenligne ialfald de mest fremtrædende Hovedtræk. Saaledes som Forholdet nu er, er det meget vanskeligt at anstille nogen Sammenligning, og dette vilde særligt for os være af saameget større Interesse, som det svenske Skolevæsen indtager en anerkjendt høi Rang.

De samlede Udgifter til Sveriges Almufskoler opgives i en i Anledning af Wienerudstillingen i 1873 forfattet Beretning ¹⁾, som følger:

¹⁾ Schweden, Statistische Mittheilungen von Dr. Eris Eidenblad's Sekretair des königl. schw. stat. Centralbureau.

Kommunernes Udgifter i 1871:	2,574,000	Kroner
Statens Tilskud	i —	1,203,000 —
(hvoraf til Skolelærerseminarierne 146,000 Kroner og Skoleinspek- tionen 40,000 Kroner)		
Indtægter af Donationer	121,000	—

Tilsammen = 3,898,000 Kroner

eller 975,000 Spd. Saaframt Beregningen omfatter de samme Poster som i den norske Skolestatistik, anvendes der forholdsvis betydeligt mere i Norge, nemlig i 1870 til Almuskolerne i Land og By samt til Stiftsseminarierne, Lærerskolerne og Skoledirektorerne ialt 666,000 Spd., hvoraf Statsbidraget udgjorde 83,400 Spd. Men Forskjellen beror rimeligvis paa en forskjellig Opstillingsmaade af Udgiftsposterne. Om Udgifterne ved det høiere Skolevæsen i Sverige har jeg ikke fundet nogen Oplysning. Sammenligningen giver forsaavidt altsaa kun et negativt Resultat. Imidlertid sees det, at Almuskolevæsenets Udgifter i Sverige fra 1868 til 1871 øgedes med 343,829 Kroner eller med 10 pCt. I Norge vare Udgifterne i disse 3 Aar paa det nærmeste stationære, idet Landdistrikternes, der i 1868 havde hævet sig til det dobbelte, af hvad de vare i 1861, i de følgende 3 Aar viste en Tilbagegang, der dog opveiedes ved Tilvæksten for Byernes Vedkommende. Fremdeles vil det sees, at den svenske Stat yder et forholdsvis meget betydeligt Bidrag til Almuskolevæsenet, (navnlig til Lærernes Lønninger), medens dette hos os hidtil har været en saagodtsom ubelukkende kommunal Sag.

Hvad Skolernes Indretning angaar, da har man i Sverige ligesom hos os dels faste, dels Omgangsskoler, men ved Siden deraf har man i senere Tid indrettet et stort Antal saakaldte Smaaaskoler. Disse, der kunne være saavel faste som ambulatoriske, begyndte først i Aaret 1853, og man havde navnlig dermed til Hensigt, paa afseeliggende Steder med ringe Befolkning at staffe Børn Anledning til Undervisning i Nærheden af deres Hjem; men siden 1858 har man begyndt at oprette Smaaaskoler saavel i Byer som paa Landet for at bibringe de mindste Børn Begyndelsesgrundene, medens de egentlige Folkskoler fortrinsvis tilfigter Undervisning af saadanne Børn, som allerede have gjort nogle Fremstridt. I Aaret 1858 begyndte man ogsaa med høiere Almuskoler, af hvilke der dog ved Udgangen af 1871 kun fandtes 10 (hos os 19).

I 1871 var der 3,833 Smaaaskoler og 3,685 Folkskoler, hvoraf 2,540 faste og 1,145 flyttende; i 1868: 3,389 Smaaaskoler, 2,172 faste og 1,161 flyttende Skoler. Procentforholdet af sidstnævnte i Forhold til samtlige Folkskoler, var altsaa i Aarene 1868—1871 gaaet ned fra 35 til 31 pCt.; hos os har det i samme Tidrum holdt sig paa 33 pCt., men var i 1861 oppe i mere end 58 pCt.

Af Skolebørnene søgte i 1871: 199,600 Smaaaskolerne, 224,444 de faste og 152,806 de flyttende Folkskoler (i 1865 henholdsvis 133,600, 190,500 og 157,000). Procentforholdet af Omgangsskolebørn var i 1865: 45 og i

1871: 41 pCt.; i Norge for de samme Aar 24 og 18 pCt. Der er altsaa i Sverige, bortseet fra Smaaskolerne, forholdsvis langt flere Børn, der undervises i Omgangsskoler end hos os.

Antallet af skolepligtige Børn udgjorde i Sverige 712,500 og i Norge 259,100 eller henholdsvis 17 og 15 pCt. af Folkemængden. 16,000 Børn i Sverige og 5,200 Børn i Norge opgaves i 1871 aldeles at have savnet Undervisning i Aarets Løb. Af de skolepligtige Børn søgte i Sverige 577,000 og i Norge 237,000 de offentlige Almuskoler, udgjørende henholdsvis 81 og 92 pCt. Hvilken Grad af Undervisning de øvrige Børn modtog, kan for Sveriges Vedkommende ikke af Opgaverne erfares; 81,700 (altsaa over 11 pCt.) undervistes i Hjemmet, 26,200 (henved 4 pCt.) i private Skoler og 8,856 (1.3 pCt.) i Gymnasier, Realskoler, tekniske Skoler og andre offentlige Læreaanstalter. I Norge undervistes af de skolepligtige Børn paa Landet 3000 udenfor Kredskskolen, i Byerne 3,251 i private Skoler fideordnede med Almuskolen og 10,607 i høiere private eller offentlige Skoler. Her er altsaa ingen Anledning til Sammenligning, uden forsaavidt som det kan sees, at der i Sverige er et forholdsvis meget stort Antal Børn, der undervises i Hjemmet, medens Antallet heraf hos os i det Hele, og navnlig i Byerne er ubetydeligt.

Antallet af Lærere ved de svenske Almuskoler udgjorde som følger:

	Lærere.	Lærerinder.	Tilsammen.
Ved Smaaskolerne	1,585	2,212	3,797
Ved de andre Al-			
muskoler	3,444	564	4,008
Tilsammen	5,029 ¹⁾	2,776	7,805
heraf examinerede	3,215	485	3,700

Ved de norske Almuskoler var der i 1870 og 1871: 3,561 Lærere og 174 Lærerinder, tilsammen altsaa 3,735 Lærere af begge Køn.

For hver Lærer eller Lærerinde var der ved de svenske Almuskoler 74 Børn og ved de norske 64 (eller med Tillæg af Børn under skolepligtig Alder 66).

Undervisningstiden er i de svenske Almuskoler i Regelen 8 Maanedes og i den sydligere Del af Landet tildels 9 à 10 Maanedes. Hos os udgjorde i 1871 Lærernes samlede Antal Skoleuger paa Landet 100,763, altsaa gennemsnitlig for hver Lærer 31.1 Uge = 7.2 Maaned. (For Byernes Vedkommende har jeg ikke fundet nogen tilsvarende Opgave, ligesaa lidt som jeg i den svenske Skolestatistik har fundet nogen Oplysning om den gennemsnitlige Undervisningstid, der falder paa hvert Skolebarn).

Lærerlønnen var i 1872 for de svenske Almuskolelærere bestemt til mindst 100 Spd. (i 1873 mindst 125 Spd. aarlig) foruden fri Bolig med Brænde samt et lidet Stykke Jordvei; efter 10 Aars Tjeneste skal Lønnen ordentligvis forhøies til 125 Spd. (i 1873: 150 Spd.) aarlig. I 1871 stode af 3,170

¹⁾ I vedkommende statistiske Meddelelser staar 5,029, hvilket imidlertid ikke stemmer med de øvrige Tal.

Lærere og Lærerinder 2,455 paa laveste Løn, medens 715 erholdt en højere Afslønning, der i de større Stæder ofte beløb sig til 250 à 375 Spd.

I vore Landdistrikter var Lærernes kontante Indtægter (Kirkesanger- indtægterne ikke medregnede) i 1871 gennemsnitlig 76 Spd., og synes saaledes at staa adskilligt tilbage for Lønningerne i Sverige. Paa den anden Side stiger Lønnen i nogle af vore Byer til over 400 Spd. og i en enkelt til 550 Spd., i hvilke Beløb dog Emolumenternes Værdi er iberegnet. For at kunne anstille nogen nøiagtig Sammenligning, udtræves for begge Lande Opgave over det gennemsnitlige Beløb af Lærersløn, Emolumenternes Værdi iberegnet.

I Henseende til Undervisningsgjensstandene meddeles i den svenske Skolestatistik bl. A. følgende Opgaver for 1871:

Antallet af Almuskolebørn underviste i:	
Historie og Geografi . . .	215,841
Naturlære	200,386
Geometri og Lineartegning . .	91,729
Sang	310,718
Gymnastik	219,657
Havedyrkning og Træplantning	49,015

Paa Grund af Opgavernes Uensartethed er det vanskeligt at anstille nogen Sammenligning med norske Forhold; kun skulle vi anmærke, at medens i de svenske Almuskoler (Bygder og Byer underet) 37 pCt. undervistes i Historie og Geografi, 35 pCt. i Naturlære, 16 pCt. i Tegning og 38 i Gymnastik, var Forholdet ved de norske Almuskoler i Byerne 41 pCt. i Historie, 54 pCt. i Geografi, kun 8,7 pCt. i Naturlære og 5,7 pCt. i Tegning, samt ved Almuskolerne paa Landet i Gymnastik og Baabenøvelser knappe 3 pCt.

§ 14. Om det danske Almuskolevæsen meddeles følgende Oplysninger, der ere hentede fra de af det statistiske Bureau udgivne „Statistiske Meddelelser“ 9de Bind.

Antallet af skolepligtige Børn mellem 7 og 14 Aar var i Aaret 1867 i Landdistrikterne 200,761 og i Kjøbstæderne 58,747 (hvoraf 25,111 i Kjøbenhavn), tilsammen altsaa 259,508 eller 15 pCt. af Folkemængden (det samme Forhold som i Norge). Af Skolebørnene undervistes:

Skoler.	Land- distrik- terne.	Kjøbstæderne uden Kjøben- havn.	Kjøben- havn.	Tilsam- men.
I de alm. Almuskoler	184,198	17,191	¹⁾ 11,039	212,428
„ de borgerlige Real- skoler eller Realklasser	"	{ 6,161 }		2,193
„ de lærde Skoler og højere Realskoler . . .		{ 1,516 }		

¹⁾ Herunder er henført „offentlige under Skoledirektionen sorterende Skoler“, hvilke imidlertid tildels give en noget højere Undervisning end Almuskolerne.

i private Instituter eller i Hjemmet . . .	13,994	8,893	$\left. \begin{array}{l} 8,090 \\ {}^1) 3,907 \end{array} \right\}$	34,884
Tilsammen	²⁾ 198,192	33,761	25,229	²⁾ 258,182

De danske Almufskoler søges altsaa af omtrent 82 pCt. af Skolebørnene, medens Forholdet var 81 pCt. i Sverige og 92 pCt. Norge. Sammenligner man Danmark og Norge særskilt for Landdistrikterne og for Byerne, viser det sig, at omtrent 7 pCt. af Børnene i de danske Landsbygder og kun 1.4 pCt. i de norske undervistes udenfor Almufskolen, medens Antallet af de Børn, der i Byerne nød højere Undervisning, var henholdsvis ca. 50 pCt. og 22.5 pCt. Det viser sig altsaa gennemgaaende, at der i Danmark er forholdsvis langt flere Børn, der modtage en videregaaende Undervisning end Almufskolens.

Antallet af Lærere ved de danske Almufskoler udgjorde:

	Lærere.	Lærinder.	Tilsammen.
Paa Landet	2,782	59	2,841
I Kjøbstæderne (med Indbegreb af Lærerne ved Borgerfiskolerne)	417	55	472
I Kjøbenhavn	?	?	?
Tilsammen uden Kjøbenhavn	3,199	114	3,313 ³⁾ .

Overhoved var der i de danske Landdistrikter 1 Lærer pr. 64.8 Barn og i Kjøbstæderne (uden Kjøbenhavn) 1 pr. 49.5. Dersom man tør antage, at Forholdet i Kjøbenhavn omtrent har været som i Kjøbstæderne overhovedet, bliver Forholdet for det hele Rige som 1 Lærer for hver 62 Barn, medens det ved de svenske Almufskoler var som 1:74 og ved de norske som 1:66 eller med Tillæg af Borgerfiskolerne som 1:63. Forholdet er altsaa paa det nærmeste ligt i Danmark og Norge.

Det samme er Tilfældet i Henseende til Antallet af Skolebørn for hver Klasse ved Kjøbstædernes Almu- og Borgerfiskoler, nemlig henved 36 Børn pr. Klasse. Heraf falder paa Fristoleklasserne i de danske Kjøbstæder og paa Almufskolerne i de norske henholdsvis 43 og 40 Børn pr. Klasse, medens Forholdet ved Betalingsklasserne i Danmark og Borgerfiskolerne i Norge var henholdsvis 25 og 18.

For hvert 100 Lærere havde følgende Antal aflagt særskilte Kundskabsprøver:

Kundskabsprøvens Art:	Ved Almufskolerne i de danske	
	Land- distrikter.	Kjøbstæder.
Seminaristegamen	88.1	77.6
Theologisk Embedsexamen	0.8	$\left. \begin{array}{l} 18.8 \\ 3.1 \end{array} \right\}$
Anden videnskabelig Examen		
Ingen Prøve	11.1	0.5
Tilsammen	100.0	100.0

¹⁾ Heraf nød 1,496 Børn mindre tilstrækkelig Undervisning.

²⁾ Forskjellen mellem dette Tal og de ovenfor opgivne Antal skolepligtige Børn stikker væsentlig i et Antal Børn, der ikke var blevne indmeldte i Skolen, uagtet de i Aaret fyldte sit 7de Aar, samt i endel tidligt udfødte Børn.

³⁾ Desuden 147 Hjælperlærere, hvortil ikke bør tages Hensyn.

Ved de norske Almuskoler paa Landet var der i 1867: 28 pCt. og i 1872: 19 pCt., der ingen Prøve havde aflagt. For Kjøbstæderne er Forholdet ikke oplyst.

Den gennemsnitlige Lærersløn var i de danske Landdistrikter 267 Spd. og i Kjøbstæderne 345 Spd. for Lærerne og 150 Spd. for Lærerinderne. De danske Skolelærere havde altsaa saavel i Byerne som især paa Landet ganske betydeligt større Indtægter end de norske, idet den gennemsnitlige Indtægt ved de norske Almuskoler i 1872 var 100 Spd. paa Landet og i Byerne noget over 250 Spd. for Lærerne (215 Spd. for Lærere og Lærerindepøster underet¹⁾).

Bestemmelsen af Skoletidens Varighed eller Antallet af Dage, paa hvilke der meddeles Undervisning, er i de danske Landdistrikter væsentlig overladt til Sogneraadene, naar det ved den kgl. Resol. af 27 Jan. 1860 fastsatte Minimum af 246 Dage for hver fast Skole eller for hver Lærer, der besørger Undervisningen i 2 eller flere Bistoler, overholdes. Dette Maal naaes imidlertid ikke ganske, idet Skoletiden for hvert 100 Skoler i 1857 og 1867 var saaledes fordelt:

Procenttal af Skoler		
med en Skoletid af		
	1857.	1867.
under 200 Dage	30. ₂	17. ₆
200—219 —	17. ₂	2. ₈
220—239 —	29. ₆	15. ₁
240—259 —	19. ₉	60. ₃
260 eller derover	3. ₁	4. ₂
	100. ₀	100. ₀

Det gennemsnitlige Antal Skoledage for alle Skoler underet var i 1857: 208 og i 1867: 227 Dage (i de norske Landdistrikter 188 Dage for hver Lærer, i Sverige i Regelen 200—220 Dage).

Den gennemsnitlige Undervisningstid for hvert Skolebarn vil sees af nedenstaaende Opgave:

Antallet af: I Landdistrikterne.	I Kjøbstæderne	
	i Friskoleklasserne.	i Betalingsklasserne.
beføgte Dage	94. ₃	107. ₈ 188. ₀
forføjte Dage:		
a) paa Grund af Sygdom	8. ₁	5. ₆ 7. ₅
b) af anden lovlig Grund	12. ₆	6. ₂ 4. ₈
c) uden lovlig Grund	11. ₂	6. ₄ 3. ₆
Samlet pligtig Skoletid	126. ₂	126. ₀ 203. ₀

Under Forudsætning af, at Forholdet i Kjøbenhavn omtrentlig stiller sig som i de øvrige Kjøbstæder, bliver det gennemsnitlige Antal af beføjte Skoledage i Danmark 102 Dage pr. Barn, i Norge derimod 60—70.

¹⁾ Medregnes Lærerpøsterne ved Borgerkolerne, hvilket for Sammenligningens Skyld egentlig skulde gøres, vil Forholdet for de norske Byer stille sig noget gunstigere, men der vil i ethvert Fald blive en ikke liden Forskel tilbage.

Særligt for Landdistrikterne bliver Forholdet i Danmark 94 Dage, i Norge 50—60 Dage, og for Byerne i Danmark 147 Dage og i Norge ca. 124, naar Borgerkolerne regnes med, og ellers 119 Dage.

Forholdet stiller sig altsaa meget ugunstigt for Norges Bedkommende, navnlig forsaavidt angaar Landdistrikterne.

Antallet af Skoleforsømmelser udgjorde i de danske Landdistrikter 32 Dage eller $\frac{1}{4}$ af Skoletiden, i Norge 10.5 Dag eller omtrent $\frac{1}{6}$ af den rigtignok meget kortere Skoletid.

Disse ere de væsentligste Sammenligningspunkter, hvortil den danske og den norske Skolestatistik for Liden giver Anledning. Af de øvrige Opgaver, som førstnævnte meddeler, skal særligt fremhæves Oplysninger om Skolestuernes Størrelse udtrykt i Kubiffod Rum for hvert Barn. Skoleloven af 8de Marts 1856 foreskriver, at det ved nye Skolers Opsørelse bl. A. bør paasees, at der bliver 90 Kubiffod Rum for hvert af Børnene, som antages samtidigt at ville blive underviste i samme, samt at der, hvor Skolelokalets Befaaffenhed er ringere, skal arbeides hen paa, at denne Bestemmelse tilfredsstilles. I 1867 var Forholdet som følger:

Procentantal af Skolestuer.	I Landdistrikt.	I Kjøbstæderne.	
		Friskoleklasser.	Betalingsskasser.
med under 50 Kubiffod pr. Barn	5.0	33.7	4.0
— 50—89 —	57.3		
— over 90 —	36.6		
uopgivet	1.1	—	—
Sum		100.0	100.0

I 1857 havde 10.7 pCt. af Landdistrikternes Skoler et mindre Rum end 50 Kubiffod pr. Barn og kun 29 pCt. opfyldte det af Loven opstillede Maal.

Den Slutning, som foranstaaende statistiske Oplysninger nærmest synes at give Anledning til i Henseende til Spørgsmaalet om vort Almuskolevæsens Stilling, sammenlignet med det svenske og danske, synes nærmest at maatte være denne:

at vi, uagtet de betydelige Fremskridt, som paa dette Felt i senere Tid ere gjorte, alligevel overhovedet taget endnu staa adskilligt tilbage, navnlig i Henseende til Lærersløn og Undervisningstid¹⁾.

Det maa vistnok erkendes, at Sammenligningen med vore Nabolande paa Grund af Materialets Uensartethed og Utilstrækkelighed ikke er ganske sikker, men de Data, som have kunnet anføres, pege dog i det Væsentlige i den nævnte Retning. Det visse er imidlertid, at der paa dette Felt maa arbeides videre og det med Kraft, dersom vort Folk skal gaa frem, som det bør.

¹⁾ Hvad Skolemateriellet angaar, savnes statistiske Opgaver, men, saavidt vides, indtager de svenske Folkeskoler i denne Henseende en høi Rang.

Rettelse til Side 6 § 2.

Ifølge en af det statistiske Kontor nylig foretagen direkte Undersøgelse af Skolekassernes Gjæld skulde denne for samtlige Bygder ved Udgangen af 1871 alene udgjøre 232,000 Spd., medens den ovenfor efter de opgivne Afdrag og Renter er bleven beregnet til 420,000 Spd. Nu er det vistnok saa, at førstnævnte Opgaver over Gjælden tildels turde være mindre fuldstændige, men paa den anden Side ere de i Skolestatistikken meddelte Opgaver over Afdrag og Renter neppe noget paalideligt Udgangspunkt for Beregningen af Gjældens Størrelse. Hvorlede end den her paapegede Uoverensstemmelse er at forklare, tør det formentlig ansees som sikkert, at Skolekassernes Gjæld ikke meget overstiger 250,000 Spd.
